

DESPRE LOCUL ȘI ROLUL EXPERTIZELOR ÎN SISTEMUL PROBELOR

ABOUT THE PLACE AND ROLE OF EXPERTISE IN THE TEST SYSTEM

Sorin ALĂMOREANU¹

Abstract:

Autorul discută poziția teoretică și aplicată a expertizelor, cu referiri în principal cele criminalistice, în sistemul actual al probelor în dreptul românesc. Sunt analizate probleme de terminologie și metodă desprinse din activitatea practică.

Cuvinte cheie: *expertiză, criminalistică, metodologie*

Abstract:

The author debates the theoretical and applied situation of expert report in the Romanian Legal system, with the main focus on the forensic expertise. Terminological and methodology aspect surging from the practice are analyzed. The author accentuates on explaining and defining the terms and their miss-interpretation.

Keywords: *expertise, forensics, methodology*

În decursul a destui ani de activitate practică în calitatea de expert criminalist cu activitate în cadrul unei instituții de expertize criminalistice, dar și în calitatea de cadru didactic ne-am lovit de problemele teoretice și aplicativ - practice care preocupă mediul de expertiză grafică, dar și cel juridic, privind varii aspecte ale domeniului. Am scris chiar un curs în acest sens (*Problematika expertizelor criminalistice*, Editura Hamangiu, 2013), impulsionat de modul în care este (sau uneori nu este) înțeleasă de juriști ca și de unii experți problematica expertizelor criminalistice, precum și de opiniile lor, mai mult sau mai puțin afișate sau exprimate în vre-un articol.

Continuarea activității din domeniul privat nu a făcut decât să ne întărească convingerile asupra unor aspecte de teorie și metodă pe care ni le formasem „în turnul de fildeș” al activității ca angajat al statului. Nu am renunțat la criteriile de corectitudine pe care unele voci le-au indicat în trecut ca fiind „supuse unor presiuni invizibile” dată fiind subordonarea salarială față de stat. Am observat în continuare o anumită „opacitate” a organelor judiciare, iar uneori și a părților cauzei față de cerințele metodologice și materiale ale pregătirii, realizării și valorificării expertizelor criminalistice. Ni s-au confirmat ideile exprimate déjà anterior privind motivele pentru care este necesară o atentă formare criminalistică a viitorilor judecători, avocați, procurori, fiind mai mult decât surprinși de revirimentul în organizarea unor Facultăți de Drept a ideilor de trecere a Criminalisticii la „materii opționale”². Ca și cum bagajul noului jurist ar putea să se debaraseze de problematica obținerii, interpretării și valorificării probelor, rezumându-se

¹ Conf. univ. dr. habil., Facultatea de Drept, Universitatea „Babeș Bolyai” Cluj-Napoca, expert criminalist.

² C. Miheș, S. Alămoreanu, *Pledoarie pentru Criminalistica. Câteva argumente teoretice și practice*, în vol. In Honorem Valentin Mirișan – Gânduri, Studii și Instituții (editor coordonator Cristian Dumitru Miheș), Editura Universul Juridic, București, 2020, p. 200-204.

la câteva texte de lege. Uneori, probele în complexitatea lor au nevoie de a fi analizate cu un nivel științific care depășește nivelul de cunoștințe al organului judiciar, iar aportul unui specialist dă mai multă profunzime explicării. Până la acestea vom expune unele probleme teoretice necesare în înțelegerea acestei problematice.

În ansamblul cauzelor deduse spre soluționare justiției, alături de probele materiale și testimoniale, un procedeu probator important este cel a expertizelor. Legislația prevede o gamă mai largă de expertize: tehnice judiciare, medico-legale, criminalistice, arheologice, a valorii comerciale etc, dar în prezenta lucrare ne vom opri la cele care în condițiile actuale ale legii reprezintă o categorie distinctă: **expertizele criminalistice grafice**. Ele pot fi solicitate atât în cauze civile, penale, dar și comerciale ori administrative.

În cursul urmăririi penale, expertizele pot fi efectuate pentru elucidarea unor probleme variate sub aspectul naturii științifice: criminalistice (expertiza scrisului și a documentelor, expertiza monedelor, bancnotelor, titlurilor de credit, a vocii și a vorbirii, a fotografiilor și a înregistrărilor video etc.), contabile, tehnice etc.¹ Expertizele grafice sunt la fel de frecvente în cauzele penale, dar și în cele civile deși, spunem noi, sediul principal al materiei expertizelor criminalistice este Codul de procedură penală.

Amintim că în vorbirea unor persoane, care din păcate ocupă uneori funcții de răspundere, termenul de expertiză – printr-o greșită transgresie este folosit de ceva timp cu sensul de „experiență, pricepere”. Astfel, întâlnim formulări de genul” X este recomandabil pentru postul Y având o mare expertiză în domeniu..”.

În DEX 1992 expertul apare ca „persoana care posedă cunoștințe temeinice într-un anumit domeniu; specialist de mare clasă, competență într-un anumit domeniu, numită de un organ de stat sau de părțile interesate pentru a face o expertiză”, iar expertiza ca „**EXPERTIZĂ**, expertize, s. f. **1.** Cercetare cu caracter tehnic făcută de un expert, la cererea unui organ de jurisdicție sau de urmărire penală ori a părților, asupra unei situații, probleme etc. a cărei lămurire interesează soluționarea cauzei. ♦ (Concr.) Raport întocmit de un expert asupra cercetărilor făcute. **2.** (Med.; în sintagma) Expertiză medicală = **a)** stabilire, în urma unui examen medical, a capacității de muncă în condițiile solicitărilor fizice și psihice din diferite profesii; **b)** consultație sau autopsie efectuată de medicul legist în cazuri de rănire, accident, viol, otrăvire, omor etc. – Din fr. **expertise**.”

În 2010 găsim definiția similară² „**expertiză** [Pl: ~ze/E: fr **expertise**] **1** Cercetare cu caracter tehnic făcută de un expert, la cererea unui organ de jurisdicție sau de urmărire penală ori a părților, asupra unei situații, probleme etc. a cărei lămurire interesează soluționarea cauzei. **2** (Ccr) Raport întocmit de un expert asupra cercetărilor făcute...”

Literatura juridică cunoaște numeroase definiții ale expertizei ca mijloc de probă. Astfel, expertiza a fost definită ca fiind „*mijlocul special destinat pentru a transmite sau a aduce în proces noțiuni tehnice sau obiecte de probă pentru rezolvarea cărora se cer cunoștințe speciale sau abilități tehnice*”.³

¹ I. Angheliescu, N. Dan și colab., N. Dan. I. Angheliescu ș.a., *Dicționar de Criminalistică, Editura Științifică și Enciclopedică București*, 1986, p. 67; R. Constantin și colab., *Expertizele, mijloc de probă în procesul penal*, Editura Tehnică, București, 2000 p. 23; A se vedea și P. Ciobanu „Importanța constatărilor tehnico-științifice și a expertizei criminalistice în cadrul procesului penal” în volumul Conferinței „Valorificarea urmelor și mijloacelor materiale de probă prin expertize criminalistice”, 23-24 octombrie 2013, București.

² Academia Română, Institutul de Lingvistică - *Micul dicționar academic*, ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, 2010.

³ N. Dan, I. Angheliescu, *Dicționar de Criminalistică*, Editura Științifică și Enciclopedică București 1984., p. 81.

În Franța, spre exemplu, încă din secolul trecut, noțiunea în cauză era definită ca fiind „*cercetarea prin mijloace științifice, de către un specialist, a unor situații de fapt, în legătura cu un proces a cărei natura solicită unele lămuriri speciale, verificare inseparabilă de ideea de litigiu.*”¹

Pornind de la prevederile art. 116 al Codului de procedură penală expertiza este privită ca cercetarea realizată de o persoană cu o competență tehnică sau științifică (expert), la cererea organelor judiciare sau părților, asupra unor fapte și împrejurări de fapt, pentru a căror lămurire sunt necesare cunoștințe de specialitate în scopul aflării adevărului.²

Expertiza criminalistică face parte din categoria mai vastă a expertizelor judiciare, reprezentând un mijloc de probă, un procedeu probator valoros, prin care, pe baza unei cercetări fundamentate pe date și metode științifice expertul furnizează organului judiciar concluzii motivate științific cu privire la fapte pentru a căror lămurire sunt necesare cunoștințe specializate.³ Pe drept temei s-a susținut că „*expertizele judiciare nu examinează probleme de drept, probleme juridice, ci numai acele probleme care depășesc limitele cunoștințelor profesionale și ale activității practice a anchetatorului ori instanței de judecată. Obiecte ale expertizei judiciare pot fi diferite fapte, legate de împrejurări concrete ale unei cauze civile ori penale... Efectuarea unei expertize judiciare nu constituie un scop în sine. Ea se efectuează întotdeauna pentru a obține cu ajutorul științei noi fapte probatorii.*”⁴

S-a mai spus că expertiza este o activitate de cercetare a unor împrejurări, necesare stabilirii adevărului obiectiv în cauza supusă soluționării de către un expert, activitate desfășurată la cererea organului judiciar în situația în care acesta nu poate singur să lămurească respectiva împrejurare de fapt⁵ Așadar, *expertizele criminalistice constau în activități de cercetare științifică a urmelor și mijloacelor materiale de probă în scopul identificării persoanelor, obiectelor, substanțelor și fenomenelor aflate în legătură cauzală cu fapta, stabilirea anumitor proprietăți ale acestora, precum și eventualele modificări de formă, conținut sau structură.*⁶

Credem că prin definirea mai concisă, noțiunea acoperă întreaga gamă de aplicații ale muncii de expert, fără limitări, întrucât, nu există probleme ale activității umane supuse soluționării juridice în care să nu se poată ajunge la un moment dat la cerința unei opinii de specialitate menită a fundamenta soluția cauzei.

Fiind în realitate, ca și în accepție generală *ejusden farinae* cu expertiza criminalistică, **expertiza judiciară** este o specie oarecum diferită de cea criminalistică și a fost definită, în literatură drept *activitate de cercetare științifică desfășurată la cererea organelor judiciare, de persoane având cunoștințe de specialitate, asupra persoanelor, obiectelor sau urmelor în vederea clarificării unor fapte sau împrejurări sau pentru identificarea obiectelor creatoare de urme.*⁷ Această opinie a profesorului I. Mircea este în opinia noastră **o accepțiune largă a expertizei criminalistice** propriu-zise. De altfel, în unele state europene (Italia, Germania, Spania, Franța, Moldova, Ungaria etc.) deși

¹ I. Mircea, *Criminalistica*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1978, p. 36-37.

² *Codul penal. Codul de procedură penală cu modificările aduse prin O.U.G. nr.31/2008 și Legea nr. 57/2008*, Editura Hamangiu, București, 2008, art. 116, p. 246.

³ E. Stancu, *Tratat de criminalistică*, Ediția a IV-a, Editura Universul Juridic, București, 2007, p. 349 - 350; E. Mihuleac, *Expertiza judiciară*, Editura Științifică, București, 1971, p. 20-21.

⁴ Apud A.R. Sleahov *Teoria și practica expertizei criminalistice*, Editura de Stat pentru Literatura Juridică Moscova 1962, p. 10 Traducere multiplicată - LIEC CLUJ.

⁵ R. Constantin, P. Drăghici, *op.cit.*, p. 23.

⁶ L. Mocsy, I. Constantin în, *Tratat practic de criminalistică*, Editura M.I., București, 1973, vol. I, p. 19.

⁷ I. Mircea, *Criminalistica*, Editura Lumina Lex, 1998, p. 312.

natura, scopul și structura expertizei sunt efectiv de domeniul Criminalisticii, termenul uzitat este cel de expertiză judiciară, perceput uneori ca diferit și cumva inferior celui de expertiză criminalistică.

În Marea Britanie prevalează ideea că valabilitatea pregătirii și observațiilor expertului se apreciază exclusiv de către Curte (instanța de judecată), care însă este ținută să aprecieze aceasta „doar în raport cu celelalte probe” așa cum s-a apreciat într-o cauză din 1997, *R v Doheny & Adams*¹.

La nivelul jurisprudenței CEDO, în sistemele juridice europene judecătorul are, în general, posibilitatea de a recurge la serviciile unui expert a cărui sarcină este aceea de îi oferi lămuriri asupra chestiunilor tehnice care sunt indispensabile soluționării litigiului, activitatea servind elucidării aspectelor pentru care este necesară opinia unui specialist. Drept consecință, expertul, atât în cadrul unui proces civil, cât și în cadrul unui proces penal, își asumă un rol eterogen, similar unuia de „auxiliar al justiției”. Acesta însă îi conferă totodată o poziție importantă, aproape predominantă, în ceea ce privește organizarea elementelor pe care judecătorul își va întemeia hotărârea și, prin urmare, în ceea ce privește aflarea adevărului.

De vreme ce modificările relativ recente ale legislației permit ca unele expertize (cum ar fi cele medico-legale, sau cele tehnice) se pot efectua la cererea unor persoane fizice sau juridice și extrajudiciar, credem că este deschisă și calea realizării unor expertizelor criminalistice extrajudiciare.

Această opinie este de un timp prezentă în literatură², iar în practica personală am întâlnit lucrări criminalistice, solicitate inclusiv în cauze aflate sub cercetare de către organele disciplinare ale unor organisme colective (federații de sport, consilii bisericești etc.), ori pentru birourile notariale, lucrări numite într-o anumită perioadă „Opinie de specialitate”, dar realizate după metoda și structura unei expertize criminalistice propriu-zise.

Credem că diferența este de simplă natura terminologică, calitatea cerută unui demers științific criminalistic fiind în principiu aceeași, indiferent de denumirea pe care o poartă acestea în forma lor scrisă.

Referitor la domeniul expertizelor judiciare/criminalistice, s-a opinat de către unii autori spre includerea în cadrul acestora și a altor genuri de expertize – cum ar fi „expertiza psihologică criminologică”³. Înțelegând prin aceasta mai degrabă un act de „Profiling criminalistic”, unul dintre argumente ar fi că „dacă din punctul de vedere al oricărei expertize criminalistice, ne interesează cum ajungem la infractor, din perspectivă criminologică ne interesează să răspundem la acel de ce? cu profunde valențe inconștiente”⁴.

¹ *R v Doheny & Adams* 1 Cr. Ap p. R. 269.

² I.N.E.C. Laboratorul Interjudețean Timișoara (Sub redacția D. I. Cristescu), *Reglementarea activității de expertiză criminalistică și organizarea ei în România* Ed. SOLNESS Timișoara 2000, p. 3.

³ Alin Leș, Adrian Vaida, Adrian Roșan, *Au nevoie judecătorii, procurorii și ziaristii, în actul justițial de beneficiile psihologiei criminologice, respectiv a expertizei psihocriminologice în spațiul legii penale și al legii civile?* Articol în Revista Română de Criminalistică, Criminologie și Penologie nr. 1-2/2004 p. 46 și urm.; Cristian Miheș, Considerații privind procesul psihologic al formării declarațiilor în conștiința martorului în volumul simpozionului internațional de criminalistică „Investigarea științifică a locului faptei”, București, 2004, pp. 288-295.

⁴ Alin Leș, Intervenție 27 noiembrie 2014 București la Simpozionul „Expertizele în noile coduri de procedură. Activitatea, rolul și răspunderea experților criminaliști”, eveniment organizat de Corpul Experților Criminaliști „Aurel Boia” în colaborare cu Institutul Național de Expertize Criminalistice (INEC) București, Departamentul de Drept Penal al Facultății de Drept din Universitatea din București, Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Facultatea de Drept a Universității din București și Asociația Studenților în Drept.